

Підвищення рівня гуманістичності Основного Закону надасть можливість: розширити й змістовно збагатити конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні; підвищити реалістичність громадянських та політичних прав і свобод; узгодити рівень захищеності людини з міжнародними стандартами; забезпечити формування і розвиток громадянського суспільства в контексті посилення його відповідальності за забезпечення прав і свобод людини; підвищити ефективність механізмів забезпечення та контролю за дотриманням прав і свобод людини; зобов'язати державу, її органи створювати належне ресурсне забезпечення дотримання таких прав і свобод; тобто створити умови для прозорого й відповідального ставлення держави до її головного обов'язку – утвердження та забезпечення прав і свобод людини.

Мороз Людмила Іванівна, провідний науковий співробітник відділу організації наукової роботи Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор психологічних наук, професор;

Яковенко Сергій Іванович, професор кафедри психології та педагогіки Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор психологічних наук, професор

УЯВЛЕННЯ ПРО ЗАКОННІСТЬ І СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК СКЛАДОВІ ПРАВОСВІДОМОСТІ

Підміна законності революційною доцільністю, яка відбулася в Росії сто років тому, призвела до створення тоталітарної каральної системи, яка швидко нищила не тільки не згодних із владою, а й власну політичну еліту.

Перебудова та розпад СРСР, розбудова України як незалежної держави супроводжувалися спробами побудови правової держави й громадянського суспільства на засадах гуманізму та соціальної справедливості [1; 2], у якій законність мала відповідати європейським стандартам [3; 4]. Політична криза, корупція й саботаж реформ блокували досягнення цієї мети.

Для вчених ще з античної доби питання співвідношення законності та справедливості мало ключове значення. Політико-правові погляди на феномен справедливості та законності до цього часу характеризуються як неоднозначні: констатуємо відсутність єдиного концептуального підходу науковців і поширення правового нігілізму на рівні суспільної та індивідуальної свідомості [5].

Проблему співвідношення законності та справедливості досліджували Б. Б. Аверьянов, С. С. Алексєєв, В. В. Булгаков, В. О. Васильчук, В. Г. Графський, О. В. Гришук, Н. В. Добренька, О. Гьоффе, А. І. Екімов, А. М. Колодій, С. І. Максимов, В. С. Нерсєсянц, С. П. Погребняк, Дж. Ролз; В. Д. Росс, В. В. Самохвалов, О. В. Скрипнюк, О. М. Тарасишина, О. І. Троян, О. О. Уварова, Г. Л. Харт та ін. В Україні цю проблему вивчали із середини ХІХ ст. такі вчені, як Б. Кістяківський, К. Неволін, В. Незабитовський, М. Пилянкевич, Є. Спекторський, Є. Трубецький, П. Юркевич та ін. У ХХ ст. дослідження проводили С. Дністрянський, Р. А. Калюжний, М. І. Козюбра, М. В. Костицький, Г. В. Мальцев, Л. Окіншевич, Ю. Панейко та ін.

Наявний рівень довіри громадян до суб'єктів законотворення та правозастосування низький. Його підвищення вимагає реалізації принципу верховенства права, зняття недоторканності з окремих категорій громадян. Для цього виявилось недостатнім прийняття МВС України цільових програм формування позитивного іміджу міліції чи прийняття Верховною Радою України 2014 року Закону «Про відновлення довіри до судової влади в Україні». Довелося проводити люстрацію серед правників, здійснювати судову реформу, яку складно оцінити як досконалу. Про загалом низьку якість правотворчої діяльності можна говорити, аналізуючи проект закону про судову реформу, поспіхом прийнятого в жовтні 2017 року за наявності понад 4 тис. зауважень і доповнень, що свідчить про конфлікт інтересів політичних сил, відсутність у суспільстві консенсусу з принципових питань правозастосування.

В Україні спостерігається низький рівень розвитку правосвідомості на рівні суспільної та індивідуальної свідомості, рівень правовою культурою незадовільний навіть серед юристів. Масовий правовий нігілізм у молодіжному середовищі, зневіра щодо правової захищеності громадян і вибірковість правосуддя загрожує державній безпеці. У ЗМІ

наполегливо поширюють уявлення про корумпованість судів і бездіяльність правоохоронців, що формує відчуття безкарності та вседозволеності в одних, і безпорадності в інших. Справедливому праву протиставляється право сили, а прикладом для громадян стають політичні (а не моральні) лідери, які нехтують нормами моралі, міжнародного права, міждержавними угодами, національним законодавством.

Проблема зв'язку законності та справедливості є не тільки предметом дискусій фахівців із філософії права: її досліджують політологи та соціологи, педагоги і психологи в контексті нормативної регуляції поведінки, трансформації соціальних норм моралі та права в групові й індивідуальні норми поведінки.

Під час взаємодії люди вибірково використовують значення й норми справедливості, застосовуючи чотири основні підходи – соціетальний, груповий, індивідуальний і ситуаційний [5].

Вплив на правосвідомість суспільства й окремих груп визначається суперечністю соціальних макро- і мікронорм, специфічним розумінням справедливості стосовно себе й байдужості до утиску інших людей. Впливають на неї також особливості ціннісно-мотиваційних установок, параметри конкретних ситуацій, які визначаються цілями взаємодії і вірогідністю їх досягнення, статусом фігурантів, їхніми стосунками. Тобто люди використовують ті значення справедливості, які відповідають груповим нормам і дають змогу їм досягти поставленої мети або зберегти стосунки.

Опитування, проведені нами серед учнів старших класів і студентів, зокрема й майбутніх юристів, свідчать, що вища юридична освіта сприяє повазі до законності, але знижує повагу до справедливості рішень, що приймають у сфері правотворчості чи правозастосування. Юристи не дбають про аргументованість і схвалення рішень громадянами, орієнтуються переважно на думку референтного професійного середовища.

Неосвічені в питаннях права школярі та студенти справедливою вважають не рівність прав, а примітивну «зрівнялівку». Поширеною стала побутова агресивність, ксенофобія. Підлітки не зважають на права оточуючих, але завзято захищають власні; толерантність вважають ознакою слабкості та безпринциповості.

Розмаїття тлумачень справедливості та його впливу на взаємодію між людьми є однією з основних причин соціальних

конфліктів. Для їх вирішення необхідне комплексне міждисциплінарне дослідження наявних розбіжностей між науковими поглядами та реаліями життя, розроблення узгоджених критеріїв справедливого і несправедливого, удосконалення законодавства, правозастосовної діяльності й гармонізації суспільних відносин економічними, політичними та виховними засобами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1 Алексеева Т. А. Справедливость как политическая концепция / Т. А. Алексеева. – М., 2001. – 241 с.

2. Боннер А. Т. Законность и справедливость в правоприменительной деятельности / А. Т. Боннер. – М.: Рос. право, 1992. – 309 с.

3. Бентам И. Введение в основания нравственности и законодательства / И. Бентам. – М.: РОССПЭН, 1998. – 415 с.

4. Графський В.Г. Законність і справедливість як сталі ціннісні очікування та орієнтири в історії законодавства і законознавства / В. Г. Графський // Філософія права і загальна теорія права. – 2012. – № 2. – С. 139–147.

5. Зараева Л. В. Социальная справедливость как феномен массового сознания: сравнительный социокультурный анализ: автореф. дис. ... канд. социол. наук / Зараева Л. В. – М., 2008. – 18 с.

Москаленко Тетяна Вікторівна, здобувач ступеня вищої освіти магістр Національної академії внутрішніх справ

ФОРМУВАННЯ НЕРВОВО-ПСИХІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ЯК СКЛАДОВА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Діяльність працівників Національної поліції насичена різноманітними екстремальними ситуаціями, під час яких бракує часу для прийняття раціональних рішень і їх реалізації. Під впливом сильних подразників домінують негативні емоції, підвищується відповідальність і необхідність застосування адекватних заходів. Така діяльність потребує збереження та відновлення психічних адаптаційних резервів організму, що обумовлює розвиток у поліцейських, поряд із низкою